

УЛАМ ЭКИЖИИР

ет улустун амыдырал-чурт-
газын улам экижилер,
рнын ажылдаарынга, чурт-
рынга болгаш дышказы-
нга эң-не таарымчалыг бай-
дарны тургузар дугайын
аргай айыткан. Биетин, со-
кижилеринин, амыдыралы

төбөт улустун амандары чурт-
таалзын улам экижидер,
оларын ажилдаарында, чурт-
таалында болгон лыштазга-
рында эне-не таарымчалы бай-
лааларын тургузар дусайын
тодорар айтыкан. Бистин, со-
вет кижилерин, амандарын

таалдырар, ажилдын шынарын
экижидер, оон кезилгын бы-
жылгар дэри ажилдаарын
бистин коллективтин кижигу-
нери шиттирлэг.

Н. Т. ДЕДОВ,
Кызыл теледательсинин

ТАЙБЫН БОЛГАШ СОЦИАЛИЗМ ДЭЭШ

бүсхтн эндэрэ бугдур-
бот-бодун тинлээрэ дээш
ажыры, ядролт дайныга
рингэ кордаары — ол
сарымд чок аймылдыг
дээр. Ам сорулга болээ
пурттарныг кырында
пит келгеч дайын аймы-

Бөйдүс камгалалының республика чөвүлелинің X конференциясындан

Конференцияга Боддус камгадлааны республика чөвүлелинин 1978 чылдан бээр кылып чоруткан ажамы-нын дугайында өтчөт илеткелди чөвүлелин даргазы-нын орадакчысы Н. Н. Макаренко кылган.

[illegible]

Энгийн рхси орханизацийн
ын заргын Н. К. Бегин,
республикийн 60 мяадыр ачм
чурт-ийнхлд музейн
бойбууд салбарын эрслек-
жын К. Ш. Монгуш болгаш
ах-ахелер-дээ конференцийн
айтайрынхын талазы-биле са-
нал берд, чүве чүгүлдэлдэн.
Бойбууд камгалалын Бүгү,
россия кириллелиин VII
ах-ийнхын баар делегаттары
конференцийн кирижкителери
сонгаан.

У. К. МОНГУШ

ССРЭ — ТУРЦИЯ: кожа-хелбээс чаагай байдалга

[illegible]

В. КУДЕЛИН.
СЭТА-нын корр.
Анкара.

инге Израйльдин Коммунист партиясынын делегациясынын башынын, ИКП Т-нин Чингине секретары М. Вильнер медеглэн. Тель-Авивке болган парламент конференцияны чуве чутуалан туралыкы төрөлөгөтенин салым-хуузу каш белик харымсалганы мезереп бизир чорук СКП Т-нин Чингине секретары Л. И. Брежневтег Отчет иделектинде синикеп дел, ол чутуалан. СКЭП-нин

3-кү арын ● 1981 ч. ● март 15

АВАЛАРГА ТУРАСКААДЫГ

Делегейниң хөрөжжөнүрү ху-
нчү таварыштыр шүлүктү
Александр Даржай аваларга
арыг секкиниң кызылдан
тураскаадыг кылган. Чүзү
«Азаттык» боолал четээр
деп эгелит совет четээр бижи
дооскаш, «Шыл» солунун эгел-
чегил ил шомеринге пар-
латкан.

Бөлүк сонеттерини көмүч
олурурга, амыралдык аял-
галары ала-чайгаар-ла кутту-
луп келер. Төрүп каан элдинге
амыралдык урун орунунче
кырыккан олтуңу ханы анык-
шылың дамыштыр, оол ут-
тундурбас шайра-арын сагын-
мышаан, амыралдаа бооп ту-
рар ил-бүрү он беш тава-
рылган шүлүккө көрүзүдү
ымдаан — авторун чедимчи-
кини болур.

Сеткилениң он беш анык
чектерини
Сенээ сунай, оон ады —
Совет четээр.

Шаг-шааган тура тыз
улус элдинге чедер чок ийи
караага чедер чок деп ийи
гаалайып чорутулар. Бо оор-
сон четтерде, тыз улусуң
үлгөр, сестерини хей-биле
ажылаан — чорутулаң утка-
зын улам байлап турар.

«Эртеңге ээриң айт
таварың» — деп,
Эргим огуң отуруда
сөзүң чорутуң.

Шынап-ла, не кижиге беш-
ла харлы, бежен-ла харлы
дөмөй-ле чаш болур. Иениң
нэгим аныкшылың чалын-
чүлүктү күжү ол хире дээр-
нэ бижириң.

Сонеттерде патриотизм тема-
зы кол айттыларын бирээ-
ли бооп турар:

Аван биле Төрөн чуртун
каамаң — дини,
Амын баштай үзүңер! — деп,
сөзүң ийик мен.

Арыг агарын тынып, ак-көк
дээрин ала кылып чуртат чор-
отур олтуңу. Ала-чуртунга
дангырап сестери бо олуту-
ларда толугайы-биле илерет-
тиң.

Чечен чогаалга хамаарыла-
ты амыралдык аныкшы-
ның харысалатың даражы-
да олутуларда кийрең:

Шүлүктүге хамаарың бээр
чүс-ле хей,

Чүктөөн чүгү хунден хунче
аартай оор».
Арын-нүр болаш ет-бүлө
айтырларын — амыралда
кол айттылар бооп турар.
Урууга дег кат-мен мейээ
ынак —
Ужур-чөптү авам сен дег
не кижиге

Бир эвес кезеде олоч тур-
тан болза, кат-нези урууга
дег кийин анык чорутуруң.

Чүгө чыгыс бодуну аа-
зын сагынган чорутуу үндү-
рүп алган, автор бунуң чүс-
түс аяларын ирлэп турар:

Чүгө чыгыс бодуну авам
сагынмадым.
Чүс-чүс бодуну мөңгө дири
нелерини
Ажы-төл дээр, аас-кежик,
эки чол дээр,
Амыр-дыш чок демисини
ирлэп тур мен.

Чер дег, Хун дег, дин-ла
чангыс аваларыңың карак
огу шыккан камгалан, анык
кайың-лаа хилиңке чедир-
би — ажы-тодуну мыктың
күлүктөң болур ужурут.

Александр Даржай бунуң
ажыла кылган-дыр. Билчээ-
ла номчуңу кийи маргышын
болур сестер ук сонеттерде
бар: «Чайрап каан олоо-
лоо», «Менде курут», «Мен-
де курут» диеби, «Мен-не ку-
рут» дээр болза, улам тода бо-
лур ийи.

«Бирим отур чедип келген
оуруңу» дээр олутур бар.
«Оуру» деп сесте бистия бу-
рулгаларың шөлүт ажалла-
дай чораткан. «Оуру» кире-
лээ дийи ийикке, арай не-
диче чок шыр-айрын дуга-
йың чугалажырда ажылап
чораткан.

Сонет дээрге тускай дурун-
гү, поэзияны бир хевир бо-
лур. А оон боолал чедип та-
рып олутуруң, номчулукка
бараалдыгың дээр, пария-
ла, харысалатың-даа ажы-
ла. Ук ажыла шүлүктү
Александр Даржай чедимчи-
кини шыдап-дыр.

Тыз чогаалга баштайы со-
неттер көстүп келгенден бээр
индиге-ла үр болбаан. Оларын
бистия хоочун шүлүктүгү
Юрий Киселев бижириң.
Оон соода Владимир Серен-
оол бир боолалды номчу-
ларга сөккөн.

М. ДОРЖУ.

«ВАНЯ, КАНЧАП МЫНДА КЕЛДИН?»

В. ШУКШИН

— Чалааас! — деп, ол чуга-
ланган. — Че, ам база катан
эгелген. Мен шынап-ла да-
лажыккан-дыр мен.

Пронька дашкаар үңгөш, ба-
за катан эжитки соктаан. Оон
мурнула кылган чүдүлөрүн
база катан кататканнар.

— Амыр-менди-ле тур силер
бээр? — деп, Пронька хүлүмүр-
бушаан айттыган.

— Чая, мынчап-мынчап турар
чүс-дир ийиң. А сен ажы-
херек аайында хоорайлап чор
сен бээр?

— Чок, шуут чедип келге-
ним бо.

— Канчап шуут чедип кээр
кижи сен?

— Кини артизи болушкан
тур мен.

Пронька шыдашпай кат-
тырылкан.
Пронька база оюлган үнө
берген.

— Ам база катан эгелгенден
эгелтейиң бээр?

— Чок, уламчылаан. Чүгө-
ле телекенил болбас. Артист
болушкан тур мен дие, а-
нысказы-биле пест-таавы фа-
бриканыңа ажылаар дээр
келим дээр сен. Билчээ-
раага шуут келгениң ол
мыкжың?

— Ийе.

— Канчы-дыр ынчаш?

— Чүзү?

— А кая чурттаар сен?

— Силериниңе. Биске чурт-
таан силер, ам мен силер-
ниңге чурттаар мен.

Пронька болинмышаан,
өрзөп, иштине ийиң-бээр ки-
лаштагылаан.

Бир-ле чүс болдуңмайың
турар-дыр.

— Доран-ла буганың мы-
йызыңан сегирип алгыра ка-
йын боор — деп, ол чуга-
лаан. — Нарын мыллар ки-
лар херек. Кажалар. Бил-
чээ-раа ам ийизин негеле-
чирээ? сен чедип келгениң
мээң көңүм чок-лаа болза,
өөрөн ийиңиле болур мен.

— Чок, мынчап эвес, сен
хооларың мынчап часкап-
кан. «Ваня, мында канчап
чедип келдиң?» — дээр сен —
деп, Пронька канчап чор-
турун өөрөгөн. — Шах мын-
чээр.

Пронька болинмышаан, сегиди
субалгылаан, чөпчөрежениң.
— Чок, харын илгир-дыр.
Ваня, мында канчап чедип
келдиң? — дээр, алгын час-
кай каапкан.

(Төрчүзү. Эгиз № 62
«Шында»).

ДОЗУЛБААН ОЮН

Бир кыдыг кызыгаарга
Ычан бир-ле
Аван ужуң чорук кылып
Аалап чорутуң.

Дайымдар ораны бол
Тайбын жарым.

Разно булун черде
Ычан турар.

Шерит оолдар хевир башып
Шеренген.

Чаматтары кыстардыз
Чугаа бижиң.

Заставаның начальниги
Чалын дарга
Шаматче имней каапкан.
Чалай берди.

Шахмат холун шыа алаң
«Чалай» берди.

Ленинни комнатада
Ини тулук.

Ону көр дээр тургулапкан
Он-он кижиге

Артыкты холу кижи,
«Аары» турлар.

Ачыр-датыр туттуп орган
Адааннамын

Адым көкөш шалай
каапса,

Ам-на болган.
Бедик суурга шыпшыгынды

Медээ келди.
Адааннамын ойнуң кагаш.
Ары берди.

Шах көшкөн адым хевир
Туруп калды.

Шапан, тулап, өске черде
Токуч берди.

Ойнуңу үзө кирген
Өкөтениңи

Өвүзүңү сенээ таныш,
Өршөз берди.

Кара сакым хойлап алган
Дайымдым

Халдаашкың диниң
болуң,

Дайынчы эң,
Мунган адым бугурбени,

Бурунгаарла,
Чаштын, дедиң четкилээде
Салба шаптың.

Е. ТАНОВА.

«Арагага хандыккаш...» деп чүүлге хамаарыштыр

УЕЗИ КЕЛГЕН

Д. Мижиттин «Арагага хан-
дыккаш» деп чүүлү болган
өскө-даа эң-өөрүниң «Шыл»
солунга арага дугайында би-
жи чүдүлөрүн номчаш, ном-
чулук-биле сүмелжиксе-
ди.

Араганың ийи билбелбис-
тен, ону холун эрттир нор-
мадан ачып ижергенден, ара-
га хандыккаш чорутуң
хоразын билбелбистен бо ай-
тыр тургустуңуң келген деп
боолар мен.

Арага ижер дээрге эки ту-
ра-биле адыстарың ол-дур.
Ажы баштап агарың ижер, а
оон соода арага кийиниң
бодун «ежер».

Арагаалашкын улут когар-
дыңа чедир. Мынд
чүлүк «Дорон» жур-
налдан номчол мен. Эңирер
карааарында турган арага
хөрөжжениң бар адым чаш
уруу ылгап турар берген. Чүң-
дээ кылга, урут мылаң-ла,
мылаң-ла турар аларган. Хыр-
ын тоду, илне-хени, чөргө-
тери арыг, курга, ол чаш
урууну боу база арыг. Урут-
да аргалаттыңа. Оон аң
арага дамдың урууну дуу-
нуңга чокушалаан эңирерге,
ам-на ол бичиң бир адым чаш
урут мынча калган, талаан
улаан-дыр. Ол чүң көрү-
шү турар дээрге, нези ара-
гы билбелбистен ол бичиң
адым чаш адыскаан. Бил-
чээ-раа ийиңиңиң хагын чач-
тың берген болган, каяк
пестең ийиңиңиң берген, ону
пестең ийиңиңиң турар ол. Ша-
мын билбелбистең тынпал,
тергүтүң уруунуң ийиңиңиң
кошкан, күн-дээр талаан
биле база кошкан болур.

Бир катан уахуруң турган
кызылдан бир өрөнчкениң
кызылге одалаң ээр, өөрө-
нчкениң кошкан аларган. Ар-
тында-ла өрөнчкениң хагын
чачкан, мунган аларган. Ол чорук
меш хөлчө-ла дүрүткен.
Өрөнчкениң бажынында да
бажында кызылге чедир чээр-
би мунга артында челе
берди. Өрөнчкениңиң дээр-

Пронька өөрөнчкениң ча-
йыңалдыр хүлүмүрүн.

— Амыр-менди-ле тур силер
бээр, Петрович! Канчап чурт-
таан тур силер?

— Амыр. Мээң иштимде чү-
нү болап турарым сен э-
жерин каан дээрин көрбөй
тур мен. Мен хоралап тур иш-
кажыл мен! Билчээ-лаа бол-
за. — Че харын. Уламчылаан.

Сен мени эки кичээңгейл кө-
рүп тур. Ваня мында канча
чедип келдиң?

— Хоорайга көжүп кээр
чор б деп болап тур мен.

— Шуут бээр?

— Ийе. Фабрикага ажылга
кирип аларын шенеп көр
чор б дээр.

— А сен кая чурттаар
болап тур сен? — деп айт-
тышаан, Николай Петрович
«өөрүшкүз» өжүп эге-
лээ.

— Силериниңе — дээр,
Пронька ам-даа өөрүшкүзү
чидирбас. — Ийизиниң теле-
визор көр бис.

— Ийе, мынча-лаа мейдэ
арай-ла мыктышымдар-ла
болгай, Иван.

— Ажыраб! Диниңиңиң-
дыңгыр дээр-ле болгай.

— Билчээ-лаа мээң хө-
пүм чок, мунгараккай берген
тур шыккай мен, Иван.

Иван даалын, Пронька! — деп,
режиссер шыдашпай, хоралап
эгелген. — Азы эскербес-
тир сен бээр? Мен кара булут
дөгү берген турмула, а сен
хүнээрэктедилер хүлүмүрүн
амырап турар-дыр сен.

— А сен бүрөг берген
турган херээң чүл. Сэн бажы-
ныңа чартык ай чурттап-
тарга чүң канчап бээр чүсөл.

Ажылга кирип шуудай берген,
ниңге чурттага бажының
кеңе берген мен.

— Бир эвес ындыг чүс
болза, өске фильм кылыр
алар бола! Билеп тур сен
бээр?

— А оларын хөңү чок,
чүгө биле кезек үе иштине
сен оларын бажыныңа чур-
тап бола сен.

— Биле багай чүг боор
мен челе ужурун бажыңиң
мен? Хей дие-ле, ийи незе-

— Өске-даа кинодан болза
кылгай-ла бис. Бо мен хоор-
айга чедип келген дийиң
мен?

— Сен кайы чер чурттуг
сен? — деп, режиссер үзө кир-
ген.

— Колула.

— А сен болза хоорайга
чурттаксаар сен бээр?

— Ой-та. — Пронька кезек
кады мыттаан. — Оя аута-
йында бодалаан мен. Мен
болза чурттаксаар ийиң мен.

Мээң суурун өске черлерге
болаарга чараш чөр чүсөл. Мен
шак ол оол болуп таарышпа-
тыр мен бээр?

— Сенээ чү деп тайыл-
бырлаар чор. — Режиссер
Пронька хоумулаарын күзө-
лөп. — Мында көңүс өске
оол бижитинген-дыр. Сена-
рий бо-дур — дээр, ол стол-
да сценарийге улапкан, хе-
нертен дедир эргилип келген.

— А сен болза канчаар сен?
Хоорайга чедип-ле келген-
дир сен.

— Бир-ээ сценарий бижит-
тинген болганда оон херээ
чүс бээр? Мен дээр ийиңиң
сценарий база бижилер эвес
кир.

— А бир эвес мындаг бол-
за?

— Чүзү?

— Таныштырыңа сен чедип
келген-дир сен.

— Бир эвес мен чедип кел-
ген болушам.

— «Экин!» — дээр мен. «Экин!»
— дээрлер. — «Чедип келгениң
бо-ла-дыр» — дээримге. — Чү-
гө-деп деп айттың. «Фабрикага
ажылаарым ол-ээ» — дээр мен.

— Оон?

— Ой-ла.

— А оларын хөңү чок,
чүгө биле кезек үе иштине
сен оларын бажыныңа чур-
тап бола сен.

— Биле багай чүг боор
мен челе ужурун бажыңиң
мен? Хей дие-ле, ийи незе-

— Өске-даа кинодан болза
кылгай-ла бис. Бо мен хоор-
айга чедип келген дийиң
мен?

— Сен кайы чер чурттуг
сен? — деп, режиссер үзө кир-
ген.

— Колула.

— А сен болза хоорайга
чурттаксаар сен бээр?

— Ой-та. — Пронька кезек
кады мыттаан. — Оя аута-
йында бодалаан мен. Мен
болза чурттаксаар ийиң мен.

Мээң суурун өске черлерге
болаарга чараш чөр чүсөл. Мен
шак ол оол болуп таарышпа-
тыр мен бээр?

— Сенээ чү деп тайыл-
бырлаар чор. — Режиссер
Пронька хоумулаарын күзө-
лөп. — Мында көңүс өске
оол бижитинген-дыр. Сена-
рий бо-дур — дээр, ол стол-
да сценарийге улапкан, хе-
нертен дедир эргилип келген.

— А сен болза канчаар сен?
Хоорайга чедип-ле келген-
дир сен.

— Бир-ээ сценарий бижит-
тинген болганда оон херээ
чүс бээр? Мен дээр ийиңиң
сценарий база бижилер эвес
кир.

— А бир эвес мындаг бол-
за?

— Чүзү?

— Таныштырыңа сен чедип
келген-дир сен.

— Бир эвес мен чедип кел-
ген болушам.

— «Экин!» — дээр мен. «Экин!»
— дээрлер. — «Чедип келгениң
бо-ла-дыр» — дээримге. — Чү-
гө-деп деп айттың. «Фабрикага
ажылаарым ол-ээ» — дээр мен.

— Оон?

— Ой-ла.

— А оларын хөңү чок,
чүгө биле кезек үе иштине
сен оларын бажыныңа чур-
тап бола сен.

— Биле багай чүг боор
мен челе ужурун бажыңиң
мен? Хей дие-ле, ийи незе-

— Өске-даа кинодан болза
кылгай-ла бис. Бо мен хоор-
айга чедип келген дийиң
мен?

— Сен кайы чер чурттуг
сен? — деп, режиссер үзө кир-
ген.

— Колула.

— А сен болза хоорайга
чурттаксаар сен бээр?

— Ой-та. — Пронька кезек
кады мыттаан. — Оя аута-
йында бодалаан мен. Мен
болза чурттаксаар ийиң мен.

Мээң суурун өске черлерге
болаарга чараш чөр чүсөл. Мен
шак ол оол болуп таарышпа-
тыр мен бээр?

— Сенээ чү деп тайыл-
бырлаар чор. — Режиссер
Пронька хоумулаарын күзө-
лөп. — Мында көңүс өске
оол бижитинген-дыр. Сена-
рий бо-дур — дээр, ол стол-
да сценарийге улапкан, хе-
нертен дедир эргилип келген.

— А сен болза канчаар сен?
Хоорайга чедип-ле келген-
дир сен.

— Бир-ээ сценарий бижит-
тинген болганда оон херээ
чүс бээр? Мен дээр ийиңиң
сценарий база бижилер эвес
кир.

— А бир эвес мындаг бол-
за?

— Чүзү?

— Таныштырыңа сен чедип
келген-дир сен.

— Бир эвес мен чедип кел-
ген болушам.

— «Экин!» — дээр мен. «Экин!»
— дээрлер. — «Чедип келгениң
бо-ла-дыр» — дээримге. — Чү-
гө-деп деп айттың. «Фабрикага
ажылаарым ол-ээ» — дээр мен.

— Оон?

— Ой-ла.

— А оларын хөңү чок,
чүгө биле кезек үе иштине
сен оларын бажының